

"УМЈЕТНОСТ И МИТОЛОГИЈА; НОВА МИТОЛОГИЈА И УМЈЕТНОСТ"

-кратак приказ Шелингове филозофије-

ДИМЕНЗИЈЕ ШЕЛИНГОВЕ ФИЛОЗОФИЈЕ

Могућност разумијевања односа митологије и умјетности у Шелинговој филозофији, условљена је претходним приказивањем, укратко, мисаоних путева који су након неколико фаза финиширани потребом за стварањем посебног система поимања свијета названим **митологијом ума**.

Шелингова филозофија названа је филозофијом идентитета или трансцендентални/објективни идеализам, уколико желимо на тај начин да је окарактеришемо. Његова филозофија је и «филозофија апсолутног становишта према којој постоји само једна филозофија и једна наука филозофије» (Предговор Филозофији умјетности, С. Петровић). Исходиште читаве своје филозофије проналази у Кантовој (Кант) трећој критици, Критици моћи суђења (унутрашњи, интелектуални разлози су опредјелили како Шелинга за ову, тако Фихтеа и Хегела за остале двије критике). Било је потребно извести конклузије на основу премиса Кантове *критичке* заоставштине.

Филозофија има задатак и потребу да на такав начин третира свијет, тако да «ништа не остане скривено, да све постане очигледно, како би сваки непријатељ био надвладан и тек тако стављен савршени, смирени битак» (VII предавање, Филозофија митологије). Речено, Шелинг назива *највишим и изнад свега лебдећим законом свијета*.

Основна разлика у односу на претходника и учитеља Фихтеа, кога је наслиједио на катедри у Јени, јесте у приступу природи и свијести. Наиме, Фихтеова теза о природи као другобитку, антители Ја, била је безмало супротна Шелинговој одуховљеној природи, пуној живота, стваралачкој и сврховитој. За Шелинга једнаку важност имају и субјекат и објекат; у питању је подједнако важан однос, што ће рећи да су природа и свијест одређени у виду полова јединствене стварности- **Апсолута или Ума**.

Оправдавајући постојање *изама* претходних филозофија, материјализма- давање примата у тумачењу свијета објекту, идеализма-првенство свијести, наглашава недовољност оваквих полазишта уколико се узму свако за себе. Стога, нужно је повезивање на вишем нивоу.

Подсјетимо се да је пет периода Шелингове филозофије: филозофија природе, естетички идеализам, апсолутни идеализам, наука о слободи и филозофија митологије и објаве, дакле оно што нас у овој теми интересује (Повијест филозофије, Винделбанд).

Тако, први период (као и свако битно почињање-оно у себи сачињава будуће мишљење Шелингове филозофије, које се мијењало надопуњавајући се и проширујући до коначне форме-«умне митологије») говори о идентитету *природе и постајућег Ја*. Ради се о томе да природа не треба да буде описана, измјерена и каузално објашњена, него треба да буде разумљен смисао и значење које припада њеним појединим појавама у сврховитом систему цјелине. Централни појам је *живот*, свеукупни односи посматрају се са становишта *организма*, системом природе влада мисао, полазна тачка је *осјет*. Даље, систем ума се завршава у естетичкој функцији те умјесто етичког долази естетички идеализам. Једино умјетник, *геније*, може бити истински посредник свјесног и несвјесног са апсолутом. Касније отупљује романтичарску оштрицу дајући филозофији улогу досезања апсолута.

УМЈЕТНОСТ И МИТОЛОГИЈА

Како би прегледно и разумљиво могли приказати овај, може се рећи основни однос, неопходно је претходно указати на диференцијацију самих основних појмова те потом представити својеврсну могућност надградње хришћанске митологије у *новој митологији*. Надградња би била «монотеизам ума и срца, политеизам маште и умјетности» (Предговор, С. Петровић), дакле **помирење хришћанске и античке митологије у митологији ума**.

Мислити о односу митологије и умјетности значи посматрати однос између битних станица које дух посјећује у свом настојању да се сједини са апсолутом; може се рећи да је читав систем приказивање јединства свијета као система ума (оп. цит. Повијест филозофије).

Овако слободна оцјена проистиче из својеврсне препознатљивости коју је за мене носила укупна Шелингова филозофија, не само њен естетички дио (мада се може назвати по свом суштинском нахођењу умјетничком јер «*Умјетност је филозофу оно највише*»), што ће рећи да идеализам који она у себи носи посматран из мог временског оквира није ништа друго до *хипер-идеализовање* стварносног или објективног, што даље значи да свеколика деструктивност моје

данашњице и вредносног система цивилизације којој, ето припадам, ни изблиза није онолико чврсто постављена на темеље који могу и желе да виде јединство свјесног и несвјесног духа.

Говорећи претходно, напосто желим да избјегнем одговорност за могуће погрешно тумачење мог тумачења Шелинговог тумачења односа митолошког и умјетничког. А није ли избјегавање одговорности видљивија карактеристика субјекта данашњице. У том случају типично представљам ововременост.

ФИЛОЗОФИЈА УМЈЕТНОСТИ

У дефинисању основних појмова који држе на окупу најважнији однос Шелингове филозофије, претходно је потребно бити сјестан, безмало закона, који каже: **Бог је апсолутни идентитет**. Њега је могуће схватити захваљујући *интелектуалној интуицији*. Апсолут схваћен у непосредности његовог постојања. Он по себи није ни свјесно ни несвјесно, ни слобода ни нужност.

Постављање божанског у центар свемира има за циљ рјешавање низа тешкоћа дотадашње филозофије а у овом случају омогућавање заокруженог и **апсолутно идеалног** система филозофског мишљења. Филозофско мишљење је такво јер поседује увид у разлику супротности у односу на свакодневно. Полази од тога да се у мноштву различитости свијета пронађе оно заједничко, опште које је везано преко идеја за божанско; *досезање опште и јединствене суштине у различитоме*.

Једино у уму је могуће откривење **Бога** у паслици, оностраности. Као посљедицу имамо идеје. Шелингове идеје су прожете Плотиним, Спинозом. Самим тим што је бесконачна идеалност, Бог обухвата и сву реалност. Даље је «филозофија непосредан приказ божанског, као што је умјетност непосредно само приказ индиференције као такве» (Филозофија уметности, Шелинг). Дакле, речено је најкраћа дефинисаност умјетности. Тиме свакако није и најјаснија.

Основно питање Филозофије умјетности (Предговор Ф.У., С. Петровић) јесте како Апсолут као јединство и недјелјиво Биће прелази у дјелјивост и како од онога што је опште и апсолутно лијепо могу произићи посебне и лијепе ствари? Захваљујући идејама.

«Да би уопште била објектом филозофије, умјетност би морала да прикаже у себи као посебном, или да барем може да га прикаже, оно бесконачно или стварно», Филозофија иметности.

Умјетност дакле има задатак да приказује индиференцију као такву. Својом посредничком улогом треба да оствари постојање Асолутног, Љепоте, у реалном свијету. Љепота има своју Идеју. Богом изречену. Из те идеје црпи се суштина и снага сваког умјетничког узлета. Идеја је та која врши *дистрибуцију* божанског.

Претходно, неопходно је напоменути да су поред ове идеје присутне и идеја истине и добра. Ради се о потенцијама идеалног и реалног свијета којима одговарају идеје као посредници. **Потенције** су *идеална* одређења ствари, «јединства посебне афирмације Бога, уколико се враћају у реалној или идеалној васељени» (Став 11. Филозофије умјетности). Оне нимало не мијењају на суштини која увијек и нужно остаје иста. Потенције дају одговор на питање преласка бесконачног у коначно.

Идеје или праслике, не припадају ни једном од свијетова. Божанске су природе. Стоје на пола између Апсолута и форми, потенција. Три идеје повлаче три потенције, за оба свијета: првој потенцији оба свијета одговара истина, другој доброта, а трећој љепота-у организму и у умјетности (Став 16. Филозофије уметности). Идеални свет са своје три потенције: знање (ефлексија), дјелање и умјетност. природа или реална васељена, такође: материја, свјетлост и, као индиференција, јединство материје и свјетлости, организам.

НОВА МИТОЛОГИЈА

Појам митологије је средишњи појам а и проблем цјелокупне Шелингове филозофије. Испоставило се то кристално јасно, у познијем умовању, када је након напуштања естетичког идеализма снаге усмјерио на стварање једне посебне митологије, која би омогућила јединство, индиференцију, стваралачког субјекта са Апсолутом, а да то није синтетичко-дијалектички спој Хегеловог самосвјесног духа, одстрањене воље и до краја *онаученог и стерилног*, очишћеног од свих, животом протканих, људских обиљежја. Ради се о стварању *нове вјере*.

У ранијим радовима нова митологија је имала другачију улогу од оне додијељене јој у радовима након 1809. године. Наиме, како је умјетност требала бити та која ће *реално* приказивати бесконачно, тако је митологија била само

грађа умјетности; умјетност је имала двоструко битну улогу: била је и *циљ* и средство развоја; умјетност је трансцендентална, вјечна је и трајна али је и историјска, посредује апсолутно знање.

Стављање природе, у систему филозофије, за равноправног члана апсолутног умовања, претпоставља уважавање чулног елемента, оно ирационално, тако да се неминовно поставило питање средњег члана, онога што повезује *апсолутно по себи* и *универзално за нас*; којом моћи се врши увид у божанско? Одговор је модификација Кантове *естетичке идеје*. Захваљујући принципу *интелектуалне интуиције* превазиђен је јаз двају свијетова, јаз између материје и духа.

Оно што је у почетку била умјетност, за Шелинга, у овом периоду постаје религија (преко нове митологије)- *органон филозофије* (Историја филозофије, Винделбанд). Све прије овога он назива *негативном* филозофијом. Стога, *позитивна* филозофија треба да схвати Бога и његов саморазвитак у свијет. Нужно је напоменути да појам религије Шелинг извлачи из њеног етимолошког значења *везивања*, што ће рећи да је позитивност будуће митологије у томе да она својом умношћу треба да пружи могућност индивидуалног по-везивања са Апсолутом. Свака организација и теорија су ту сувишне. Слично, појава личног Бога (Прилог дијалектици светог..., С. Петровић), интимизација са божанским код Срба а врло вјероватно проузрокована *вјерношћу* покрштених Словена својој *паганској* прошлости (Словенска митологија, С. Васиљев). Уклопљеност *политеизма* словенске нам прошлости у моно-принцип хришћанског, најчистији облик задобила је у српској духовности (примјер крсне славе), чиме се *теозофичност* (Винделбанд) Шелингове мисли, можда, потврђује на живом моделу. То свакако треба да буде предмет будућих истраживања.

Наиме, Шелинг је у свом филозофском/ским систему/има ствари поставио тако да путања личи на свеколики круг, гдје се у једном моменту почиње са митологијом која у самосвјесном степену «рађа» умјетност да би се круг напосљетку завршио једном посебном, битно другачијом, надограђеном митологијом која пружа могућност за неспутану комуникацију са Апсолутом. Или, у почетку бијаше поезија која роди све науке. На крају све треба да се улије у тај исти океан, океан **умне митологије**.

ЛИТЕРАТУРА

ОСНОВНА

- Филозофија митологије, Ф. Шелинг; Деметра, Загреб 2001
- Филозофија уметности, Ф. Шелинг; БИГЗ, Београд 1989
- Повијест филозофије, В. Винделбанд; Култура, Загреб 1957

ПОМОЋНА

- Словенска митологија, Луј Леже; Графос, Београд 1984
- Словенска митологија, Спасоје Васиљев; интернет издање www.rastko.org.yu
- Символика света у народној магији Јужних Словена, Љубинко Раденковић; БИ САНУ, Просвета, Ниш 1996